

'El gran dictador' fa cinquanta anys

El 15 d'octubre del 1990 es compleix el 50 aniversari de l'estrena del film *El gran dictador*, de Charles Chaplin, la pel·lícula que més ingressos va proporcionar a l'autor de Charlot.

Sens dubte els estels devien conjurar-se l'any 1940 per tal d'apaivagar amb una mica de fantasia cinematogràfica els horrors del camp de batalla. Aquell any va rodar-se i estrenar-se un dels films emblemàtics de Charles Chaplin: *El gran dictador*. Però és que no va ser l'únic. La collita del 40 va donar molts altres fruits saborosos. Vegem-ne una petita mostra:

—*Camarada X* de King Vidor, amb Clark Gable i Hedy Lamarr.

—*Ciutadà Kane* d'Orson Wells, amb ell mateix Joseph Cotten.

—*Fantasia* i *Pinotxo* de Walt Disney.

—*El foraster* de William Wyler, amb Gary Cooper i Dana Andrews.

—*Històries de Filadèlfia* de George Cukor, amb Cary Grant, Katherine Hepburn i James Stewart.

—*El pont de Waterloo* de Mervyn Leroy, amb Robert Taylor i Vivien Leigh.

—*Rebeca* d'Alfred Hitchcock, amb Laurence Olivier, Joan Fontaine i George Sanders.

—*El signe del zorro* de Rouben Mamoulian, amb Tyrone Power i Linda Darnell.

—*El raïm de l'ira*, de John Ford, amb Henry Fonda, Jane Darwell i John Carradine.

The great dictador va ser estrenada a Nova York el 15 d'octubre de 1940. Era una aposta forta de Charles Chaplin, que l'havia produïda, dirigida i protagonitzada amb la companyia, entre altres intèrprets, de Paulette Goddard i Jack Oakie. Es va realitzar entre dos dels seus llargs metratges més genials:

Chaplin mai va amagar el seu esquerranisme.

Temps Moderns (1936) i *Monsieur Verdoux* (1947). El resultat va ser una despietada sàtira del nazisme alemany i del feixisme italià. Chaplin hi encarnava simultàniament els papers d'un barber jueu i del dictador Hynkel, rector de Tomània, tots dos amb una semblança física extraordinària. També hi apareix el dictador Napoleoni, que no cal dir qui representà. Segons declarava el mateix Chaplin, mesos abans de començar el rodatge, amb un cert sarcasme, per tal de no fer enfadar només l'amo del Reich alemany, potser titularia la seva pel·lícula *Els dictadors* per poder introduir-hi també Mussolini. Chaplin no va escoltar les amenaces de l'ambaixada alemanya a Washington i va rodar el film, amb el risc evident que comportava.

El gran Dictador demostra el tarannà moral i ideològic de Charles Chaplin. Amb tot, només a un coneixedor superficial de l'obra del creador del gran Charlot podria haver-li passat desapercebut aquest tret de la seva personalitat. Fill d'una humil parella d'actors teatrals, la seva obra està plena de la sàtira social més punyent, i d'una actitud inconformista i independent, de solidaritat humana i, no cal amagar-ho, un cert pessimisme i amargor. Mai, d'ençà dels començaments de la seva carrera, Charles Chaplin va amagar la seva ideologia, diguem-ne, esquerrana. Tots recordem l'inoblidable al·legat pacifista i antimilitarista de *Shoulder arms* (*¡Armes a l'espatlla!*, 1918); el regust laic i anticlé-

Chaplin va descobrir que Charlot i Hitler s'assemblaven en una projecció d'un film nazi.

rical entrevist a *The pilgrim* (*El pelegrí*, 1923), *City lights* (*Les llums de la ciutat*, 1931) on satiritzava la societat industrial, o la reflexió madura i lúcida sobre els excessos del món capitalista expressats a *Modern times* (*Temps moderns*, 1936). Seguint amb aquesta tendència, no podia escapar a la satirització del feixisme imperant a Europa, des dels puntals italià i, des de 1933, nacional-socialista. Els seus biògrafs diuen que Chaplin va adonar-se amb estupefacció de l'enorme semblança entre Hitler i el seu Charlot durant una projecció privada, a Nova York, de la pel·lícula nazi de propaganda *Triumph des Willes* (*El triomf de la voluntat*, de 1934). En aquest sentit, és famosa l'anècdota de la seva resposta als que intentaven que confessés obertament que el dictador del seu film era un *alter ego* de Hitler. Chaplin, molt seriós, va contestar que si es referien al bigoti dels dos personatges, era evident que Charlot l'havia usat el primer. Per tant, era Hitler qui havia copiat Chaplin i no al contra-

ri.

La clarividència de Chaplin es veu observant la cronologia: el primer de setembre de 1939, les tropes nazis envaïen Polònia i provocaven l'inici de la segona guerra mundial. El rodatge d'*El gran dictador* s'iniciava una setmana més tard, el 9 de setembre. No cal dir que abans de començar, les pressions que va rebre Charlie Chaplin perquè aturés el projecte van ser innombrables. Des de la premsa conservadora de la cadena Hearst, que no ocultava el seu filogermanisme, fins als tocs directes de les autoritats alemanyes. Primer va ser el cònsol del Reich a Los Angeles, Georg Gyssling; davant del seu fracàs, va intervenir-hi l'ambaixador a Washington, Dieckhoff. Segons diuen, va arribar a amenaçar amb la prohibició de totes les pel·lícules dels Estats Units als territoris controlats pel Reich. Ara bé, des del moment que el Regne Unit va entrar en guerra, el 3 de setembre de 1939, tota la prudència mostrada per les autoritats americanes i britàniques va canviar com de la

nit al dia. Tot van ser presses perquè acabés. El rodatge va finalitzar el dia 9 de març de 1940 i la pel·lícula va estrenar-se el 15 d'octubre d'aquell mateix any. La crítica va acollir-la amb disparitat d'opinions. Harry Hopkins, un dels consellers presidencials de la Casa Blanca, ocupada en aquell moment per Roosevelt, va dir-li que la pel·lícula no estava malament, però que hi perdria diners. No cal dir que va equivocar-se de cap a cap. Òbviament, va caldre esperar una mica a comprovar-ho, el món estava de potes enlaire, hi havia coses més importants que la distribució d'una pel·lícula. Però a partir de 1945 i fins que es va morir, va ser una de les fonts d'ingressos més fixa i important de Charles Chaplin. Pot dir-se que, anys més tard, ell mateix va haver de patir les conseqüències de la seva actitud cívica. Els elements ultraconservadors dels Estats Units no van parar fins aconseguir expulsar-lo del país el 1953. L'acusació va ser de filocomunisme, la mateixa que va enfonsar les carreres i el coratge d'una bo-

na pila d'intel·lectuals americans, escriptors, actors i directors de cinema, etc.

No cal dir que ens estem referint a les tristament famoses *lletes negres* del senador McCarthy. Chaplin va instal·lar-se a Suïssa fins a la seva mort. Precisament el seu desencís pel tractament a què l'havien sotmès els americans va plasmar-lo a *A king in New York* (*Un rei a Nova York*, 1957). En qualsevol cas, hem de dir que la història de l'exhibició d'*El gran dictador* és tan sucosa i plena de vicissituds com la de la seva preparació. La càrrega ideològica de la pel·lícula feia que, segons els règims, tan aviat se li obrissin les portes d'un país com que se li tanquessin. Els argentins, per exemple, durant la primera època de Perón, travessaven el riu de la Plata i anaven a Montevideo a veure la pel·lícula. No cal dir que, a l'estat espanyol va estar prohibida des del primer dia. Va ser un dels films més esperats després de la mort del general Franco. No va ser estrenat fins l'any 1976, trenta-sis anys després de la seva producció.

Lluís Anton Baulenas